

Femeile marginale ale literaturii române. Și câțiva bărbați

La Târgul de carte din iarnă au fost lansate două cărți înrudite. Aproape două volume ale aceluiași tratat. Una (Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, la „Cartea Românească”, 2011) tratează proza autoarelor „minore” din perioada interbelică; cealaltă (Carmen Duțu, *Masculin-feminin în romanul post-pășoptist: o abordare de gen*, „Brumar”, 2011) discută feminismul și, *avant la lettre*, studiile de gen în literatura „secundară” din a doua jumătate a secolului 19. Ambele cărți sunt la origine teze de doctorat, ceea ce explică selecția de autori periferici.

Interesant la Carmen Duțu este că, deși face abstracție de clasicizatul Nicolae Filimon pentru a se concentra asupra unor scriitori uitați azi, ea își întemeiază demonstrația pe o bibliografie critică a mainstream-ului și chiar pe cercetători postcolonialiști. Alături de fragmente din Aricescu, Bujoreanu sau Al. Pelimon, o să găsim considerații, de multe ori în originalul englez, emise de Rita Felski, Elaine Showalter ori Edward Said. Îmbinarea majorului cultural cu minorul literar le este specifică ambelor cercetătoare. Demersul lor traversează critica și istoria literară înspre antropologie culturală și teoria ideilor. Mărul discordiei este canonul! În siajul *Bătăliei canonice...*, articol publicat de Virgil Nemoianu în „România literară”, 1990, Carmen Duțu solicită rediscutarea canonului în funcție de argumentele specifice studiilor de gen. Amintesc că genul este o categorie suprapusă sexului, deci o sublimare culturalizată. „Rolurile de gen” ni le putem alege singuri, în funcție de preferințele noastre ideologice.

Abia după aceste preliminarii teoretice politicoase, autoarea declară deschis că a pus la cale un „studiu de caz al contestării canonului masculin impus publicului feminin din a doua jumătate a secolului al 19-lea”. Cu alte cuvinte, femeile au fost forțate să citească ce le ofereau bărbații. Și uite așa se face că pentru sexul frumos „amorul este o pedeapsă și o povară”, cum remarcă Andrei Bodiu. „Femeia-victimă” ajunge să se privească „pe sine așa cum este ea reflectată în ochii bărbatului”. Ea ajunge să fie spectatoare într-o ibseniană *casă a păpușilor*. Dar această tragică situațiune începe să se schimbe – mai ales după 1865, consideră autoarea – sub presiunea traducerilor care dau

de rușine ișlicara mentalitate băștinoasă. Noi stereotipii se vor impune și „romantismul feminin” precumpănește asupra celui „masculin”. Incredibil, dar literatura secundă de secol 19 devine palpitantă, reasezată într-o asemenea paradigmă mondialistă!

În *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică* (Editura „Cartea Românească”, 2011), Bianca Burța-Cernat a făcut două mișcări strategice, driblând specializarea anostă. Mai întâi și-a ales o temă de doctorat cuminte – scriitoarele de rafturile 2 și 3 din interbelicul românesc – și puțin cercetată, apoi a împins considerațiile feministe spre studiile de gen, relaxând perspectiva. Cercetarea doctorală a fost minuțioasă și a scos în evidență opinii și acțiuni bizare, pitorești sau de-a dreptul scandaloase. Aceste detalii succulente constituie sâmburele cronicii mele, în intenția de a încuraja lectura unei cărți care, altminteri, ar interesa doar pe specialiști, veșnicii specialiști. Concluziile volumului sunt denumite „ieșirea din ghetou” și precizează că analiza s-a focalizat asupra autoarelor din secolul XX, când „femeia scriitoare nu mai e percepută ca o ființă bizară sau cel mult tolerată”. Aici ar fi de căutat diferența față de scriitoarele din secolul XIX, gen surorile Brontë, Georges Sand sau George Eliot, care au fost nevoite să debuteze sub pseudonim masculin, spune autoarea. Ei, dracul nu era așa negru! Eliot, de pildă, și-a deghizat numele real pentru a se distanța de romancierile care produceau cărți siropoase.

Lucidă și lipsită de prejudecăți (așa cum am avut ocazia să constat de câteva ori), Bianca Burța-Cernat înțelege complexesele Virginiei Wolf *O cameră separată (A Room of One's Own)*. Anume că intimitatea și minimul confort sunt necesare ambelor sexe, nu doar femeilor artiste. Dezavuarea schemelor binare duce la contrazicerea afirmației Virginiei Woolf, după care organismul feminin nu face față la încordarea intelectuală îndelungată, ceea ce ar avea ca efect scrierea unor romane mai scurte și mai concentrate. Deci scrisul femeilor s-ar dilua pe întinderi mai mari. La fel, istoricul literar (misogină limbă!) nu este adept al formulării „a scrie cu propriul corp”, căci ar putea fi utilizată la invocarea unor argumente para sau chiar antiesetice. Arta este în primul rând estetică, iar categoria esteticului nu coagulează în jurul genurilor ori sexelor (genelor și sexurilor,

esteticului nu coagulează în jurul genurilor ori sexelor (genelor și sexurilor, m-ar corecta euro-parlamentarul Elena Băsescu!). *Ieșirea din ghetou* înseamnă, așadar, evadarea artistelor din tranșeele feministelor isterizate.

În considerațiile asupra conceptelor de „margine, marginal, marginalitate, marginalizare”, cercetătoarea susține importanța studierii *zonelor liminale*, acel context care îi propulsează, prin selecție, pe scriitorii canonici. Știința peratologiei, cum mai simplu ar numi-o G. Liiceanu, a înțeles de mult că Eminescu a avut și el contextul lui, pe care l-a influențat și de care a fost influențat. Dacă sondăm straturile scriitoricești de la Junimea secolului XIX, suntem șocați de similitudinile tematice și de destin dintre Eminescu și alți creatori. Deci Bianca Burța-Cernat nu este interesată de marginalitatea extremă (minoritățile sexuale) ori de cea „exotică”, rasială, ci de cea extracanonică. Abordarea strict estetică se întemeiază pe opt studii de caz, „biografii ale unor eșecuri exemplare”: Ticu Archip, Sanda Movilă, Henriette Yvonne Stahl, Lucia Demetrius, Anișoara Odeanu, Cella Serghi, Ioana Postelnicu și Sorana Gurian.

Bunăoară, Pompiliu Constantinescu, în „Vremea” din 1938, emitea opiniile oarecum schopenhaueriene că scriitoarele sunt impermeabile la idei generale, că nu pot iniția curente și că nu le iese deloc inovația tehnică. Ceva mai încolo, Bianca Burța-Cernat, preluând sintagma feministei Mihaela Miroiu, „patriarhatul de stat” al puterii comuniste, observă oximoronul din interiorul formulei „feminism comunist”: primul termen este strict individualist, iar al doilea colectivist. Deci pentru autoarele de la noi nu a prea fost bine în general.

Pasionant este plagiatul suferit în 1906 de Constanța Marino-Moscu. Jurnalul ei scris în franceză este șterpelit, tradus în română, nițel localizat și arhaizat în limbaj, apoi publicat sub semnătura lui Mihail Sadoveanu. Cunoșcând caracterul cameleonic al președintelui Prezidiului Marii Adunări Naționale, nu mă miră deloc gestul. Uluiitor este că victima, poreclită la bătrânețe „madame Tolstoi”, a trebuit să ceară ea însăși interzicerea publicării în foileton a romanului *Mariana Vidrașcu* în „Viața Românească”! Sadoveanu nu a fost deloc deranjat de proximitatea adevăratei autoare!

Punctele comune ale operelor acestor scriitoare sunt minimalismul, intimismul, delicatețea și precizia detaliului, moralitatea domestică, prețuirea valorilor maternale, oscilarea între senzaționalism și sentimentalism și decență în general. Li se poate reproșa tradiționalismul și redusa detentă imaginativă, dar demersul lor ar trebui apreciat pentru *atitudinea* luată în favoarea unei lumi sănătoase, ce începea să dispară rapid. Tehnologia,

vedetismul, violența și orice putea contribui la irealizarea lumii (Baudrillard) dădeau buzna și în literatură. Peste această atmosferă de casă de creație câmpenească se suprapune ceea ce Bianca Burța-Cernat numește „desantul feminin interbelic”. Revolta acestui contingent se manifestă într-o literatură a „minoratului”, setoasă de afirmare, dar și bântuită de nevrozele analizate de Freud.

Din nou o binaritate: refularea de la „Viața Românească” și insurgența de la cenaclul „Sburătorul”. Enervat de „deriva identitară” a moderniştilor, Eugen Ionescu semnaleză „generația fetelor” în „Viața literară” din 1935: „De-acum înainte, literatura și cultura vor fi treburi feminine sau ale unor bărbați impotenți și efeminați. Adevărații bărbați sunt atrași de politică”.

Reprezentativă pentru noua structură a mediilor intelectuale este apariția în 1925 a Doamnei T, eroina lui Camil Petrescu. Odată cu ea, ia ființă și „Societatea Scriitoarelor Române”, păstorită de Adela Xenopol. Noua instituție deschide urgent conflagrația cu „Societatea Scriitorilor Români”. Printre ideile amuzante ale feminismului în floare este solicitarea d-nei Xenopol ca premiile literare să fie distribuite echitabil: jumătate scriitoarelor, jumătate scriitorilor.

Dar și unele titluri probează emanciparea năvălășă. Lucrezia Karr publică romanele *Demoniaca* (1922), *Sexul de peste drum* (1926) sau *Venera și porcul* (1936). Asta în timp ce noi eram șocați în 2011 de romanul Cristinei Nemerovschi *Sânge satanic*.

În judecarea misoginismelor de tot felul, Bianca Burța-Cernat manifestă o gândire post-feministă echilibrată. Astfel, ea înregistrează derapajele paraestetice comise chiar și de autoarele absolvente de Litere. Scrisul feminin ar rămâne până prin anii '30 în „anticamera” literaturii. Trecând în revistă o bibliografie bogată, cercetătoarea compară tendințele culturale europene cu cele românești și, amintind de emanciparea simultană, în modernism, a Evreului și a Femeii, evidențiază „corespondența dintre proza maladivității blecheriene și proza «corporalistă» a autoarelor interbelice”.

Toate aceste detalii și concluzii de finețe fac ca cercetarea migăloasă și întrucâtva laterală să fie delectabilă, precum și utilă altor cercetători. Câștigul nostru ca literatură este substanțial: nu se mai poate spune că marii scriitori ai epocii au fost sau apariții meteorice sau emuli ai celor din Occident. Omogenitatea și densitatea autorilor de rafturile 2 și 3 legitimează procedurile de selecție în vederea stabilirii canonului. Două cărți apărute providențial împreună. O istorie literară care se laudă cu studii aplicate pe autorii minori prezintă simptome de cultură mare, de tradiție.